

जाहिरातींचे दर.

सालील पत्त्यावर चौकशी करावी.

व्यवस्थापक, अर्थ,
'दुर्गाधवास', पुणे ४.

अर्थ

वर्गणीचे दर.

वार्षिक वर्गणी
रु. ४.
(टपाल हंडिल माफ)
किरकोळ अंकास
एक आणा.

'अर्थ एव प्रचानः' इति कौटिल्यः अर्थमूलौ धर्मकामाविति।

—कौटिलीय अर्थशास्त्र.

संपादक—प्रो. वा. गो. काळे.

वर्ष २

पुणे, बुधवार, तारीख २४, जून १९३६.

अंक २६

विम्याचें कामास सुरुवात झाली गुडबुड्ल अँशुअरन्स कंपनी, लिमिटेड.

विमा-तज्ञ श्री. जी. एस्. मराठे यांनी अनेक कंपन्यांचे अनुभवावरून तयार केलेल्या खास योजना

—सर्व तऱ्हेच्या विम्यांची सोय—अत्यंत सुलभ अटी—

विमदारांना कमी हप्त्या पडण्याची आमच्या कंपनीची खास सवलत

आजच प्रास्पेक्टस् मागवून आपला विमा उतरा.

ठिकठिकाणी एजंटस् नेमणेचे आहेत. भरपूर कमिशन मिळेल. चौकशी करा.

पोस्ट-मिरज मिशन हॉस्पिटल.

बी. व्ही. मराठे
मॅनेजिंग डायरेक्टर

आयुर्वेद रसशाळा पुणे, लि.

पत्ता : डेक्कन जिमखाना पुणे, ४

यांची शास्त्रोक्त, खात्रीलायक व गुणकारी औषधे

च्यवनप्राश पौष्टिक व शक्तिवर्धक २० तो. १ रु.
वज्रदंती दंतमंजन वा. किं. ४ आणे
केशवर्धन तेल १० तो. १५ आणे
एरंडपाक मलावरोध घालविणारा १० तो. ६ आणे
हेमगर्भ मात्रा सर्व वात कफरोगहर मात्रा ५ रु.
सुवर्णराजवर्गेश्वर धातुवर्धक १ तो. ५ रु.
वाळा सरवत उन्हाळ्यांत थंड पेय १ पौ. १२ आणे
त्रिभुवनकीर्ति सर्व ज्वरांवर १ तो. १२ आणे

याशिवाय प्रवाळ, मौक्तिक इ. भस्में, सर्व तऱ्हेचीं आसवें, अरिष्टें, मात्रा, गुटिका, अवलेह वगैरे मागवून एकवार अनुभव घ्या. कॅटलॉग मागवा.

ठिकठिकाणी एजन्सी देणे आहेत. एजन्सी वेळ इच्छिणारांनी नियम मागवावे.

नवीन फणसपोळी

व

लोणच्याचा हिंग

मिळण्याचें खात्रीचें ठिकाण
कुलकर्णी आणि मंडळी
लोणी व किराणा दुकान, सदाशिव पेठ, पुणे.

संजीवन हेअर टॉनिक

दारुणा, कॅस गळणें व टक्कल
ह्यावर अनुभविक उपाय
संजीवनी मॅन्युफॅक्चरिंग कं., अहमदाबाद

विविध माहिती

रेल्वेवरील मालाचे दरांत वाढ

इंडियन रेल्वे कॉन्फरन्स असोसिएशनने ठरविल्याप्रमाणे रेल्वेवरील मालाच्या वहातुकीच्या दरांची फेरतपासणी करण्यांत येत आहे. यादीमधील १,४०० त-हेच्या जिनसांपैकी ३०० जिनसांचा विचार केला जाऊन सर्वसाधारणपणे दरामध्ये दहा टक्के वाढ होईल. वर्तमानपत्रांच्या पार्सलांचे दरांत ७९ टक्के वाढ होणार असल्याचे समजते.

जपानी मालाचा द्राविडी प्राणाभाम

कलकत्ता बंदरामध्ये जपानी कापड उतरून ते नेपाळमध्ये जाते व तेथून ते परत बिहार प्रांतांत येते, अशी मुंबईच्या मिल ओनस असोसिएशनने तक्रार केली होती. नेपाळमध्ये येणाऱ्या जपानी मालावर कलकत्ता येथे लादलेली जकात परत करण्यांत येते व त्यामुळे नेपाळमधून तोच माल ब्रिटिश हिंदुस्थानांत परत येऊन तेथे किफायतशीर विकला जातो. हिंदुस्थान सरकारने नेपाळमधून होणारी ही आयात बेकायदा ठरविली आहे व नेपाळ सरकारनेही त्याविरुद्ध हुकूम काढला आहे.

हिंदुस्थानांत कामगार-कारखानदारांचे तंटे

१ जानेवारी ते ३१ मार्च १९३६ अखेर हिंदुस्थानांतील कामगार व कारखानदार ह्यांमध्ये एकूण ३१ तंटे झाले, त्यापैकी बंगालच्या बांद्यास १३ व मुंबईच्या बांद्यास ६ आले. ह्या तंट्यांमुळे मजुरीचे एकूण ३,१८,००२ दिवस बुडाले.

नवीं घरे बांधण्याची ब्रिटनमधली मोहीम

मार्च, ३१ अखेरच्या सहामाहीत ग्रेटब्रिटनमध्ये एकूण १,७४,८०० नवीन घरे बांधण्यांत आली. १९१८ सालापासून आजतागायत ३० लाखांहून ज्यास्त नवीं घरे तेथे बांधून झाली.

मुंबईमधील डांबरी रस्ते

मुंबई शहरांतील रस्त्यांची एकूण लांबी २२२ मैल असून त्यापैकी ४४३ मैल लांबीचे रस्ते डांबरी आहेत.

कामाचे तास कमी करण्याचा प्रयत्न अयशस्वी झाला इंटरनॅशनल लेबर ऑफिस कॉन्फरन्सपुढे, कापडाच्या गिरण्यासाठी ४० तासांच्या आठवड्याचा प्रश्न आला, तेव्हां तो चर्चिला जाऊन त्याचा निकाल पुढील वर्षावर ढकलण्याचे ठरले.

रशियन साखरेचा हिंदुस्थानांत प्रवेश

हिंदी बाजारांत रशियांतून साखर विक्रीसाठी येणार, असा रंग दिसत आहे.

निजाम सरकारचे कर्जरोखे 'अधिकृत' झाले

निजाम सरकारने उभारलेल्या कजराख्यांचे महत्त्व आतां वाढणार आहे, कारण गव्हर्नर जनरल इन कौन्सिलने त्यांस मान्यता दिली असून इंपीरियल बँक ऑफ इंडिया अॅक्टान्वये ते आतां अधिकृत रोखे झाले आहेत. हिंदुस्थान सरकारच्या कर्जरोख्यांचे तारणावर इंपीरियल बँक ज्याप्रमाणे कर्ज देते, त्याचप्रमाणे निजाम सरकारच्या रोख्यांचे तारणावरहि आतां ती बँक कर्ज देईल.

बिनतिकिटाच्या रेल्वे-प्रवासावर नियंत्रण ?

हिंदी रेल्वेजवरील वादविवादाचे वेळी कॉमन्स सभेमध्ये भाषण करतांना सर वॉल्टर स्माइल्स ह्यांनी, बिगरतिकिटाने प्रवास करणारांचे नियंत्रण करण्यासाठी अँग्लो इंडियन तिकिट इन्स्पेक्टरांच्या ज्यास्त नेमणुका करणे जरूर आहे, असे सांगितले.

बादशाहांचा मुकुट

ग्रेट ब्रिटनच्या राजाचा मुकुट राज्याचे हद्दीबाहेर नेतां येत नाही, ह्यामुळे १९११ सालीं जॉर्ज बादशाहा ह्यांना दिल्ली दरबाराचे वेळीं विभूषित करण्याकरितां एक नवीन मुकुट बनविण्यांत आला, त्यास सुमारे आठ लक्ष रुपये खर्च आला. तो फक्त एकदांच वापरण्यांत आलेला आहे. आठवे एडवर्ड हिंदुस्थानांत येऊन त्यांनीं दिल्ली येथे दरबार भरविल्यास हा मुकुट लंडनहून इकडे आणावा लागेल.

येतूर गांवास ग्रामसुधारणेची ढाल

ग्रामसुधारणेचे सर फ्रेड्रिक साइक्स शील्ड मध्यविभागांतील येतूर ह्या गांवास देण्यांत आले आहे. सातारा जिल्ह्यामध्ये हे गांव अत्यंत प्रगतिपर असून तेथे ग्रामसुधारणेचे कार्य कसोशीने व अविश्रांत चालू असल्याबद्दल हे शील्ड त्यास मिळाले आहे.

म्हैसूर संस्थानच कर्ज

म्हैसूर संस्थानास एकूण सहा कोटि रुपये कर्ज आहे व त्याची फेड करण्यासाठी व्यवस्थित तरतूद करण्यांत आलेली आहे.

लंडन बंदरांत उतरणाऱ्या आगबोटी

गेल्या वर्षी लंडनच्या बंदरांत एकूण १५,००० आगबोटी उतरल्या. ह्यापैकी निम्म्यापेक्षां ज्यास्त बोटी ब्रिटिश मालकीच्या होत्या.

पोस्टल ऑर्डर्स

हिंदुस्थानामध्ये पोस्टलात्याने पोस्टल ऑर्डर्स नव्यानेच सुरू केल्या आहेत. ग्रेटब्रिटनमध्ये दर आठवड्यास एक कोटि ऑर्डर्स खपतात, ह्यावरून त्यांची तेथील लोकप्रियता दिसून येते.

ऑस्ट्रेलियाचा बोलपटाच्या धंद्यांत प्रवेश

ऑस्ट्रेलियामध्ये बोलपटाचा धंदा सुरू करण्यांत यावयाचा असून त्याप्रीत्यर्थ अमेरिकेंतून नट व नटी नेण्यांत येतील. यंदाचे वर्षी वीस बोलपट निर्माण करण्याचा तेथील चालकांचा विचार आहे.

अहमदाबाद येथे एक नवीन व्यापारी संस्था

अहमदाबाद येथे एक मर्चंट्स चेंबरची स्थापना करण्यासंबंधी खटपट चालू आहे.

शास्त्रक्रियेची सामुग्री विलायती कां ?

लंडन येथील सर्जिकल मॅन्युफॅक्चरिंग कंपनीकडून मुंबई इलाख्यांतील इस्पितळांनीं शास्त्रक्रियेसाठी लागणारे सामान घ्यावे, अशा अर्थाची सूचना मुंबई इलाख्याच्या सर्जन जनरलने सर्व इस्पितळांना केली आहे. ह्याविरुद्ध महाराष्ट्र चेंबर ऑफ कॉमर्सने जोराची तक्रार केली आहे.

इमारतींच्या गहाणांत गुंतलले ब्रिटिश भांडवल

नवीन बांधलेल्या घरांच्या तारणांवर भांडवल पुरवणाऱ्या ग्रेटब्रिटनमधील संस्थांचे एकूण भांडवल १९३५ सालअखेर सुमारे ८०० कोटि रुपये होतें.

मुंबई बंदरांतून सोन्याची साप्ताहिक निर्गत

ता. १३ जून रोजी पुरा झालेला आठवडा ९८,७२,९७६
ता. २० जून रोजी पुरा झालेला आठवडा ३३,१६,२४५
ता. २१ सप्टेंबर १९३१ ते २० जून

१९३६ अखेर २,७३,७९,६१,६

अनुक्रमणिका

पृष्ठ	पृष्ठ
१ विविध माहिती ... ३१०	५ महाराष्ट्रातील शेतकऱ्यांची आर्थिक परिस्थिति ३१५
२ हिंदी टारिफ बोर्डाची इतिशी ... ३११	६ संयुक्त प्रांतांतील बेकारी-निवारण ... ३१६
३ सिमेंटच्या कंपन्यांचे एकत्रीकरण ... ३११	७ सिमला ... ३१५
४ स्फुट विचार ... ३१८	८ सहकारी संस्थांचे संघांतील नवीन नियम ३१७
राष्ट्रसंघ, इटली व ऑस्ट्रिया-राष्ट्रसंघ आणि ध्येयशून्यता-व्हाइसरॉय आणि पशुसंधारणेचा प्रयत्न-औद्योगिक व्यवसाय शिकविण्याची योजना-स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या अधिकारावर आक्रमण-फिडन प्लन करून पहा-लोकशिक्षण	९ अहमदाबाद येथील व्यवसायविषयक कॉलेजे ३१७
	१० सेडेगांवातील परिस्थिति व शहरांतले कार्यकर्ते ३१७
	११ मोटारीचा नवा कारखाना ... ३१८
	१२ विजेच्या सामानाची वाढती आयात ... ३१८
	१३ निवडक बाजारभाव ३१९

अर्थ

बुधवार, ता. २४ जून, १९३६

हिंदी टारिफ बोर्डाची इतिशी ?

बावीस वर्षांमार्गे औद्योगिक संरक्षणाचें तत्त्व हिंदी कायदे मंडळ आणि सरकार ह्यांनी मान्य केलें, तेव्हां संरक्षणाची मागणी करणाऱ्या धंध्यांची चौकशी करण्यासाठी तीन सभासदांचें एक टारिफ बोर्ड प्रथम नेमलें गेलें. त्यानें आजपर्यंत पन्नास-साठ धंध्यांबाबत चौकशी केली असून कित्येकांस जकातीच्या व इतर स्वरूपांत संरक्षण देण्यांत यावें अशी शिफारस केली आहे. तथापि, ह्या बोर्डाची नेमणूक कायमची म्हणून कधीच झाली नाही व त्याची बारा महिन्यांची आयुर्मर्यादा दर वर्षी वाढविण्याचा क्रम आजवर चालला आहे. बोर्डाकडे सोपवलेल्या सर्व चौकशा पुऱ्या झाल्या असून त्यास देण्यासारखें काम तूर्त उरलें नाहीं, ह्या सबबीवर तें बंद करण्याचें हिंदुस्थान सरकारनें ठरवलें असल्याचें प्रसिद्ध झालें आहे. साखरेच्या धंद्यास दिलेल्या व पुढें द्यावयाच्या संरक्षणाचा प्रश्न दोन वर्षांनीं उद्भवेल तेव्हां तात्पुरत्या बोर्डाची नेमणूक करण्यांत येईल. असा हा प्रकार घडून येणार हें अलीकडे स्पष्ट दिसू लागलें होतें. देशी धंद्यांस संरक्षण देण्याचे बाबतीत हिंदुस्थान सरकारांत अलीकडे विशेषसा उत्साह दिसून येत नव्हता, एवढेच नव्हे तर टारिफ बोर्डाच्या चौकशा व त्याच्या शिफारसीस अनुसरून बसवावयाच्या संरक्षक जकाती ह्या बाबतीतल्या भानगडांस तें कंटाळल्यासारखें झालें होतें. हिंदी उद्योगधंद्यांस संरक्षण देण्याच्या घोरणासंबंधानें सरकारांतली कांहीं बडी मंडळी साशंक झाली असल्याचीहि चिन्हे दृग्गोचर होत होती. मोदी-लीज व ओटावा करार ह्यांचेविषयी झालेल्या वादांमुळे ही साशंकपणाची वृत्ति बळावली असली पाहिजे, आणि सध्या कोणत्याहि स्वदेशी धंद्यास संरक्षण देण्याचा प्रश्न हातीं नाहीं असें पाहून एक तपाच्यावर अस्तित्वांत असलेल्या टारिफ बोर्डाचा शेवट करण्याचें सरकारनें ठरविलें असलें पाहिजे.

ज्यास करण्यासारखें काम नाहीं तें बोर्ड ठेवून निष्कारण रच करण्यांत हशील नाहीं आणि सरकारनें टारिफ बोर्ड बंद

करण्याचें ठरवलें तें योग्यच झालें, असें सकुद्दर्शनीं वाटण्याचा संभव आहे. परंतु जनतेची मागणी, टारिफ बोर्ड असावें, एवढीच नाहीं तर तें कायमच्या व विस्तृत स्वरूपांत रहावें अशा प्रकारची होती व आहे हें येथें विसरून चालणार नाहीं. बोर्ड अस्तित्वांत असलें म्हणजे आमच्या धंध्यांची चौकशी करून त्यास संरक्षण द्या असें म्हणण्याची कारखानदारांस स्फूर्ति होते आणि त्याबाबत राष्ट्रास निष्कारण भुईद पडतो असें कित्येकांस भासेल; परंतु, इतर देशांमध्ये टारिफ बोर्डासारखी मंडळे तेथील सरकारांनीं नेमलीं असून त्यांस विस्तृत क्षेत्रांत कार्य करण्याचो सवड ठेवली आहे. देशी उद्योगधंद्यांची पहाणी करून, त्याच प्रमाणें राष्ट्रीय जकातीच्या व्यवस्थेचा वेळोवेळ विचार करून शिफारशी करण्याची कामगिरी त्यांचेकडे सोपविलेली असते. हिंदुस्थानांतील उद्योगधंदे अजून मागसलेल्या स्थितीत आहेत आणि ह्यापुढें आंतरराष्ट्रीय स्पर्धा वाढावयाची असल्यानें टारिफ बोर्डासारख्या मंडळाचें कायमचें अस्तित्व येथें आवश्यक आहे. औद्योगिक संरक्षणाकडे व्यापक दृष्टीनें पाहून वरील प्रकारची योजना सरकारनें हातीं घेणें इष्ट होतें. पण तसें न करतां असलेलें टारिफ बोर्ड गुंडाळण्याचा आपला विचार हिंदुस्थान सरकारनें अंमलांत आणल्यास आर्थिक क्षेत्रांतली ही एक महत्त्वाच्या बाबतीत राष्ट्राची पीछेहाट झाली असें म्हणावें लागेल. संरक्षण देण्यास लायक असे धंदे शिष्टक नाहींत असें सरकारचें मत असल्यास तें बनवण्याचा अधिकार त्यास कसा पोहोचतो असा प्रश्न विचारण्यासारखा आहे. संरक्षणाबाबत कोणत्याहि धंध्याची मागणी आली असतां तिच्यावर प्राथमिक अभिप्राय व्यक्त करण्याचा हिंदुस्थान सरकाराचा रिवाज आहे. तो कितीसा योग्य आहे ह्याविषयी प्रतिकूल टीका मार्गे अनंके वेळां झालीच आहे.

सिमेंटच्या कंपन्यांचे एकत्रीकरण

‘ असोसिएटेड सिमेंट कंपनी लि. ’

मि. एफ.ई.दिनशा ह्यांच्या प्रयत्नांमुळे सिमेंटचे कारखाने उर्जितःवस्थेस आले, ही गोष्ट महाशूर आहे. ह्या कारखान्यांनीं संयुक्त होऊन एका छत्राखाली काम केल्यास सिमेंटचा धंदा ह्यापेक्षांहि भरभराटीस येईल, अशी त्यांची खात्री होती व त्या संबंधांत त्यांनीं प्रयत्नहि चालविले होते. त्यांच्या मृत्यूनंतर अवघ्या सहा महिन्यांतच त्यांची योजना फलद्रूप होत आहे. दहा हिंदी सिमेंट कंपन्यांनीं ‘ असोसिएटेड सिमेंट कंपनी लि. ’ ह्या नियोजित मध्यवर्ती कंपनीमध्ये सामील होण्याचें कत्रूल केलें आहे व त्यावद्दलच्या करारपत्राचा मसुदाहि प्रसिद्ध झाला आहे. प्रत्येक कंपनीच्या उत्पादनशक्तीच्या मानानें त्यांस नव्या कंपनीकडून ह्या वर्गावर्गावद्दल मोबदला भाग मिळतल. दर टन उत्पादनशक्तीस साठ रुपये अशी किंमत ठरविण्यांत आली आहे. ह्याबरोबरच, प्रत्येक कंपनीनें दर टन उत्पादनशक्तीस दहा रुपये ह्या हिशेबाप्रमाणें नव्या मध्यवर्ती कंपनीचें भांडवल उभारण्यास रकम द्यावयाची आहे. म्हणजे, त्यामुळे असोसिएटेड कंपनीजला जरूर तें सेळतें भांडवल मिळून सिमेंट कंपन्यांचा माल वगैरे रोखीनें खरेदी करण्यास लागणारा पैसाहि उपलब्ध होणार आहे. ह्या प्रचंड मध्यवर्ती कंपनीचें आठ कोटींचें भांडवल प्रत्येकीं शंभर रुपयांच्या

भागांत विभागण्यांत यावयाचें आहे. त्याचा भरणा सभासद कंपन्यां-
कडूनच बव्हंशी होईल, कारण त्यांच्या कारखान्यांवद्दलच्या
विक्राच्या रकमेऐवजी त्यांस भागच मिळावयाचे आहेत.

वरील प्रचंड कंपनीची व्यवस्था 'सिमेट एजन्सीज लि.' ह्या
नांवाच्या मॅनेजिंग एजन्सीकडे राहिल व तीमध्ये सिमेटच्या
सध्याच्या कारखान्यांचे प्रतिनिधीनाच प्राधान्य मिळेल. मध्यवर्ती
कंपनीस मिळणाऱ्या नफ्यांतून घसारा व इतर स्पेशल फंडांची
तरतूद करण्यापूर्वी परंतु व्याज व व्यवस्थेचा खर्च भागविल्या-
नंतर उरलेल्या रकमेतून ७३ टक्के कमिशन ह्या मॅनेजिंग
एजन्सीस मिळावयाचें आहे. ह्या कराराची मुदत पंधरा वर्षांची
ठरली आहे. अपेक्षेप्रमाणें सर्व गोष्टी घडून-आल्यास, असोसिएटेड
कंपनीज लि. एका वर्षानंतर सात ते आठ टक्के इतकें कर-माफ
डिविडेंड देऊं शकेल, अशी अपेक्षा आहे.

धंद्यामधील सहकार्याचें महत्त्व व त्याची उपयुक्तता पटवून
देण्यास हिंदी सिमेटचा धंदा हें उत्कृष्ट उदाहरण आहे. परदेशी
सिमेटची आयात व स्पर्धा हें हिंदी कारखान्यांच्या दुःस्थितीचें
कारण नसून त्यांची परस्परामधली स्पर्धा हेंच तिच्या मुळाशी
आहे, असा अभिप्राय टारिफ बोर्डांनं दहा वर्षांपूर्वीच व्यक्त केला
होता. संरक्षणाच्या ऐवजी तुम्हांस आत्मसंघटनेचीच जरूरी आहे
असें बोर्डांनं हिंदी कारखानदारांस पर्यायानें कळवले होतें आणि
त्याचें म्हणणें खरें असल्याची प्रचीती आज आली आहे. संघ-
शक्तीची कास धरण्यास हिंदी सिमेट कंपन्यांनीं तात्काळ सुर-
वात केली व सरकारी संरक्षणाच्या अभावीं स्वावलंबनाचा मार्ग
स्वीकारला. १९३० साली स्थापन झालेल्या सिमेट मार्केटिंग कंपनीनें
सर्व कारखान्यांतील उत्पादन नियंत्रित करून मालामध्येहि सुधारणा
घडवून आणली. त्याचप्रमाणें, सामुदायिक प्रसिद्धीकरण्याच्या
धोरणामुळे अल्प खर्चात प्रचारहि चांगला झाला. तथापि, सिमेट-
चा सप हिंदुस्थानांतील सर्व ठिकाणीं सारखा होत नसल्यानें
जेथें सप होतो, तेथें दूरदूरच्या कारखान्यांतूनहि माल येतो व
नजीकच्या कारखान्यांच्या दारांतलें गिन्हाईक जातें, अशी परि-
स्थिति उत्पन्न झाली. वर्षांतून किती माल काढावयाचा हें ठरलें
असलें तरी सपाच्या बाबतीत सहकार्य व्हावें तसें होऊं शकलें
नाहीं. आतां नियोजित मोठ्या कंपनीस हें कार्य उत्कृष्ट रीतीनें
करतां येईल. सिमेटच्या विक्रीचा दर चढीचा ठेवून नफेबाजीचें
आकुंचित धोरण न स्वीकारतां, सिमेटचा उपयोग व सप वाढवि-
ण्याकडे लक्ष देऊन गिन्हाईकाचें हितहि ही कंपनी पाहील, अशी
अपेक्षा करणें अयोग्य होणार नाहीं. किंबहुना, नव्या कंपनीनें
पूर्ण मत्केदारी निर्माण करून देशी सिमेटचे भाव चढीचे ठेवतां
कामा नयेत. संरक्षक जकात नसल्यानें कंपनीस सिमेट महाम करतां
येणार नाहीं आणि हिंदी गिन्हाईकांच्या हिताकडे दुर्लक्ष करणें
तिला कठिण जाईल, ही गोष्ट नमूद केली पाहिजे.

केमिकल्सचा व्यापार

हिंदुस्थान व पूर्व एशियांतले देश ह्यांमध्ये सपणांच्या केमि-
कल्सची किंमत जगाच्या केमिकल्सच्या एकूण व्यापाराच्या एक-
अष्टमांशाइतकी आहे. ब्रिटिश केमिकल्सच्या निर्गतीपैकी एक
पंचमांश निर्गत वरील प्रदेशांत होते. जपान व हिंदुस्थान ह्या
देशांची केमिकल्सची आयात किंमतीत सारखी आहे, पण जपान
ब्रिटिश माल बहुतेक घेतच नाहीं असें म्हटलें तरी चालेल आणि
हिंदी आयातीत मात्र ब्रिटिश माल एक-तृतीयांशाच्यावर असतो.

स्फुट विचार

राष्ट्रसंघ, इटली व ऑबिसीनिया

व्यक्ती आणि समाज ह्यांवर युद्धाचे घातुक परिणाम होतात,
तें ध्यानांत आणून ह्यापुढें आपापसांत यादवी होऊं यावयाची
नाहीं ह्या कृतनिश्चयानें जगांतील प्रमुख राष्ट्रांनीं महायुद्धाचे अखे-
रीस एक संघ स्थापन केला आणि शांतता, तडजोड व गुन्हेगा-
रांचें पारिपत्य ह्या विषयींची कामगिरी त्याचकडे सोपविली. कित्येक
राष्ट्रांचा स्वार्थसाधूपणा आणि त्याचा प्रतिकार जुटीनें करण्यास
लागणाऱ्या सामर्थ्याचा अभाव हे दोष संघाच्या कार्यात लव-
करच दिसून आले व त्याच्या फाटाफुटीस प्रारंभ झाला. आपण
त्यास धाड्यावर बसवून अतिक्रमणाचें धोरण स्वीकारलें तरी संघ
आपल्या विरुद्ध कांहीं करूं शकत नाहीं असें आढळून येतांच
जपान, जर्मनी ह्यांसारखीं राष्ट्रे त्यामधून फुटून बाहेर पडलीं.
प्रत्येक सभासद स्वार्थाच्या दृष्टीनें सर्व प्रश्नांकडे पाहूं लागला
आणि संघाचें सामुदायिक असें मत प्रभावी होणें अशक्य झालें.
संघास न जुमानतां इटलीनें ऑबिसीनियावर स्वारी करून तो देश
पादाक्रांत केला व आपल्या मुलखांत सामीलहि केला, तेव्हां
राष्ट्रसंघाचा सर्वच बोज नाहींसा झाला. गुन्हेगार म्हणून ठरवि-
लेल्या राष्ट्राविरुद्ध जाहीर झालेल्या दंडयोजनेस मूर्तस्वरूप
देण्याची संघाच्या प्रमुख सभासदांची तयारी नसल्यामुळे संघ
मोडून तरी टाकला पाहिजे किंवा त्याची पुनर्घटना केली पाहिजे
हा प्रश्न उपस्थित झाला. इटलीचें वैर संपादन करण्यास फ्रान्स
प्रारंभापासूनच नाखुष होता व त्यानें प्रसंगीं प्रत्यक्ष असें कांहींच
करावयाचें नाहीं ह्या बुद्धीनें दंडयोजनेस संमति दिली होती.
ऑबिसीनियाच्या स्वातंत्र्याबाबतचा फ्रान्सचा हा बेफिकीरपणा
पाहून आणि दंडयोजना पुरी पाडण्याची जबाबदारी एकट्या
स्वतःवर घेण्यास जरूर असलेला स्वार्थत्याग करण्याची त्याची
तयारी नसल्यानें इंग्लंडनें दंडयोजनेची भाषा वापरण्यापलीकडे
कांहीं केलें नाहीं. ऑबिसीनियाचें गिळलेलें माणिक ओकून टाक-
ण्यास त्याच्याशीं इंग्लंड, फ्रान्स व जर्मनी ह्या राष्ट्रांनीं जुटीनें
युद्ध केल्यावांचून इटली केव्हांहि तयार होणें शक्य नाहीं;
आणि ह्या राष्ट्रांचें सदरहु बाबतीत एकमत कधीहि होणार
नाहीं ह्याची तर इटलीस पक्की खात्री आहे. तेव्हां ऑबिसीनियाचा
प्रश्न सोडून देऊन पुढच्या विधायक कामगिरीस आतां लागू अशी
भाषा इटलीनें राष्ट्रसंघाशी बोलण्यास प्रारंभ केला आहे.

राष्ट्रसंघ आणि ध्येयशून्यता

इटलीविरुद्ध जाहीर केलेल्या सामुदायिक दंड-योजनेतून
इंग्लंडनें पाय मार्गे घेणें कमीपणाचें आहे व तें राष्ट्रसंघाच्या मुळाशीं
कुन्हाड घालण्यासारखें आहे असें ग्रेटब्रिटनमध्ये अनेक जबाब-
दार लोकांस वाटत असून त्या मताचा प्रतिध्वनि पार्लमेंटमध्ये
स्पष्ट ऐकूं आला आहे. तथापि, बॉल्डविन प्रधान मंडळानें पोक्त
विचार करून दंडयोजना रद्द करण्याचें ठरविलें आहे. सामुदायिक
धोरण आपणांस पूर्णपणें मान्य असल्याचें इंग्लंड व फ्रान्स
दोघेहि ठासून सांगत आहेत. परंतु राष्ट्रांनीं व्यक्तिशः आपल्या
वांट्यास येणारी कृति केल्यावांचून सामुदायिक धोरणाची
अंमलजावणी कशी होणार ? दंडयोजनेत फ्रान्सचा
सहकार नाहीं म्हणून इंग्लंड स्वतंत्र रीतीनें कांहीं करूं शकत
नाहीं ही गोष्ट स्पष्ट असतां त्या योजनेची नुसती घोषणा करण्यांत

काय अर्थ आहे ? त्यापेक्षा इटलीशी सामोपचाराची भाषा बोलून युरोपियन अर्थकारण व राजकारण ह्यांची विस्कटलेली घडी पुन्हा नीट बसवणे अधिक श्रेयस्कर आहे असे ब्रिटिश प्रधानमंडळाचे नवे व निश्चित धोरण आहे. त्या बाबतीत इंग्लंडने दाखविलेल्या मार्गाने जाण्यास आपण तयार आहो असे फ्रान्सच्या नवीन प्रधान मंडळाने जाहीर केले आहे. म्हणजे, अंबिसीनियन स्वातंत्र्याचा ग्रंथ आटोपला, तेव्हा त्याचा शोक न करता राष्ट्रसंघाची नवी घडी बसविण्याचा उपयोग आतां हाती घ्यावा, असे ह्या दोन प्रमुख युरोपियन राष्ट्रांचे म्हणणे आहे हे उघड आहे. ब्रिटिश प्रधान मंडळाविरुद्ध ह्या बाबतीत कितीही काहूर माजले तरी शेवटी त्यांतून कांहींच विधायक असे निष्पन्न होणार नाही हात संशय नाही. राष्ट्रसंघाची पुनर्घटना होणे म्हणजे त्याच्या मूळ उद्देशापैकी एक प्रमुख उद्देश सोडून देणे असे व्हावयाचे असून युरोपांत नवीन आंतरराष्ट्रीय घटना घडून यावयाची आहे. ह्या नवीन संघटनेस कोणत्याही प्रकारचे स्वरूप प्राप्त झाले तरी मूळच्या राष्ट्रसंघाचा ध्येयवाद आणि त्याच्याशी निगडित असलेली न्याय, राष्ट्रस्वातंत्र्य, समता व शांतता ह्याविषयीची उदात्त तत्वे ह्यांस हरताळ लागला हे निश्चित आहे. इंग्लंडमधील उच्च विचारांच्या व ध्येयांच्या पुरस्कर्त्यांस ह्याबद्दल संत वाटत आहे. राष्ट्रसंघाबाबत सध्या जो बनाव होऊं पहात आहे, त्याचे परिणाम दूरगामी झाल्यावाचून रहाणार नाहीत. महायुद्धोत्तर काळांत आतां नवीन मनूस प्रारंभ होणार आहे अशी चिन्हे स्पष्ट दिसत आहेत.

व्हाइसरॉय आणि पशुसुधारणेचा प्रयत्न

हिंदुस्थानचे व्हाइसरॉय, लॉर्ड लिनलिथगो, ह्यांनी मुंबई इलाख्याच्या गव्हर्नरांस एक पत्र पाठवून, शेतीच्या जनावरांमध्ये सुधारणा घडवून आणण्यासंबंधांतील आपली कळकळ त्यांत व्यक्त केली आहे. जनावरांची पैदास सुधारावी, ह्याकरितां हिंदुस्थानभर लोकांत जागृति व्हावी व त्यांची सक्रिय सहानुभूति व मदत मिळावी, अशी व्हाइसरॉयसाहेब सटपट करणार आहेत. आपल्या कारकीर्दीच्या सुरवातीसच त्यांनी दिल्लीच्या शेतकऱ्यांस तीन वळू बक्षीस दिले व ऐपतदार लोकांनी ह्या देणगीचा किता गिरवावा अशी सूचना केली. चांगल्या जातीच्या जनावरांची पैदास करण्यासाठी सर्व तऱ्हेने प्रयत्न करण्यांत यावेत, ह्या त्यांच्या सूचनेस विशेषतः मध्यम ऐपतीच्या वर्गातील लोकांकडूनच विशेष पाठिंबा मिळाल्याचे आढळून आले. मुंबई इलाख्यामध्ये ह्या कार्याचा प्रचार करण्यासाठी इलाख्याच्या प्रांतिक सरकारास काय करता येण्यासारखे आहे, ह्याचे दिग्दर्शन लॉर्ड लिनलिथगो ह्यांनी आपल्या पत्रांत केले आहे आणि वळू बक्षीस देऊन व इतर मार्गांनी मदत करणारांची माहिती त्यांनी मागविली आहे. व्हाइसरॉय साहेबांची शेती सुधारणेसंबंधांची कळकळ सुप्रसिद्धच आहे. आपल्या कारकीर्दीमध्ये हिंदुस्थानांतील शेती सुधाराईबद्दल कांहीं तरी कार्य व्हावे, अशी त्यांची इच्छा आहे व त्याकरितां ते ह्या प्रश्नांत जाताने लक्ष घालीत आहेत. सरकारने पुरस्कार केलेल्या गोष्टींचे लवकर अनुकरण केले जाते, असा अनुभव आहे. ह्या दृष्टीने, शेतीच्या जनावरांची पैदास सुधारण्यास निमसरकारी संस्था व व्यक्ती ह्यांचे उत्कृष्ट सहाय्य होईल अशी अपेक्षा आहे. व्हाइसरॉय साहेबांनी शेतकऱ्यांच्या अन्नाचा प्रश्न हाती घेतला असून, त्यांचे अन्न सकस कसे करता येईल

ह्याबाबतच्या संशोधनास चालना देण्यास त्यांनी सुरवात केली आहे. पुराण वस्तूंचे संशोधन व त्यांचे रक्षण ह्यांचे लॉर्ड कर्झन ह्या व्हाइसरॉयचे नांव जसे निगडित झाले आहे, त्याचप्रमाणे लॉर्ड लिनलिथगो ह्यांचे शेती सुधारणेची होणार, असे दिसते. एका महत्त्वाच्या प्रश्नाकडे व्हाइसरॉय जातीने लक्ष पुरविणार, ही फार आनंदाची गोष्ट आहे. परंतु हिंदी लोकांपुढे तितक्याच तातडीचे व महत्त्वाचे इतर अनेक जिवाळ्याचे प्रश्न आहेत, त्यांकडे दुर्लक्ष होणार नाही, ह्याविषयी सवरदारी घेतली पाहिजे. शेतीच्या एका अंगाच्या सुधारणेचा सरा उपयोग दुसऱ्या अंगांतही प्रगति झाल्यावाचून होणार नाही ह्या प्रकारचे सदरहु घंथांतले परस्परावलंबन ध्यानांत बाळगले जाणे आवश्यक आहे. जनावरांची उत्कृष्ट निपज झाली असतां त्यांच्या साण्याची योग्य संधि नसेल तर इष्ट कार्यभाग व्हावयाचा नाही. शेतकऱ्यांची स्थिती सुधारण्याविषयीच्या सूचना व संधी ह्यांचा स्वीकार सर्वत्र करण्यास कोणीही चुकू नये, हे मात्र येथे सांगणे अगत्याचे आहे. एखाद्या गोष्टीचा कांहीं काळापर्यंत बोलबाला होतो व पुढे तिच्या संबंधांत अनास्था उत्पन्न होते असे घडू देतां कामा नये.

औद्योगिक व्यवसाय शिकविण्याची योजना

मध्यम वर्गातील सुशिक्षितांमधील वेकारीचा प्रश्न मुंबई सरकारने हाती घेतला असून त्याबाबत सरकारचे औद्योगिक खाते योजना तयार करित आहे. इंग्रजी सातव्या इयत्तेपर्यंत शिकलेल्या विद्यार्थ्यांची कारखान्यांमध्ये व्यवसायविषयक शिक्षणाची सोय करण्यांत यावयाची आहे. तीन ते पांच वर्षेपर्यंत त्यांना उमेदवारी करावी लागेल व त्याबद्दल त्यांस कोणत्याही तऱ्हेची फी न पडतां उलट थोडेफार वेतन देण्यांत येईल. सुमारे दीड महिन्यांपूर्वी औद्योगिक खात्याचे प्रमुख, श्री. अडवाणी, ह्यांनी कारखानदारांस पत्रे लिहून त्यांची ह्या योजनेबाबत मते मागविली होती. त्याचप्रमाणे, शाळांच्या हेडमास्तरांकडेही त्यांनी विचारणा केली होती. दोघांहीकडून उत्तेजनपर उत्तरे आली असल्याचे समजते. कारखानदारांनी उमेदवारांस शिक्षण देण्याचे कबूल केले असून तीन महिन्यांच्या शिक्षणानंतर योग्य मोबदलाहि देऊं केला आहे. ह्या व्यावहारिक शिक्षणाबरोबरच उमेदवारांस आठवड्यांतून दोनदां तात्त्विक पाठांस हजर रहावे लागेल व त्यास दरसाल ३० रु. फी पडेल. अशा तऱ्हेने शास्त्रशुद्ध शिक्षण घेतलेल्या सुशिक्षित तरुणांस काम मिळण्यास पंचाईत पडणार नाही व त्यांस वेतनहि समाधानकारक मिळेल अशी अपेक्षा आहे. पुढे काम मिळण्याचा संभव आहे तितक्या उमेदवारांसच तूर्त ह्या योजनेत प्रवेश मिळेल; परंतु दरसाल चारशे ते पांचशे विद्यार्थ्यांस ही संधी मिळेल असे वाटत आहे. दरसाल मॅट्रिकचे परीक्षेस बसणाऱ्या वीस हजार मुलांतून एवढे उमेदवार सहज मिळू शकतील. डायरेक्टर ऑफ इंडस्ट्रीज, श्री. अडवाणी, हे सध्या योजना पुरी करित असून लवकरच ती कायदेमंडळापुढे मांडण्यांत येईल. सरकारने ह्याप्रतीत्यर्थ ५० हजार रुपयांची तरतूद केलेली असून तपशीलवार योजना आंसण्याचे काम श्री. अडवाणी ह्यांकडे सोपविलेले आहे. ह्या योजनेबरोबरच, इलाखाभर औद्योगिक शाळा स्थापन करून त्यांत रोजच्या वापराचे जिन्नस तयार करण्याचे शिक्षण देण्याची योजनाहि तयार होत आहे. कारखानदारांचे सहकार्यावरच ह्या योजनांचे यश अवलंबून रहाणार, हे उघड आहे.

स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या अधिकारावर आक्रमण ?

१९१९ च्या गव्हर्नमेंट ऑफ इंडिया ॲक्टान्वये व १९२३ च्या मुंबईच्या लोकल बोर्ड्स ॲक्टान्वये आज कित्येक स्थानिक स्वराज्य संस्थांनी विशिष्ट घंदांवर व उत्पन्नांवर कर बसविलेले आहेत. नव्या राज्यघटनेप्रमाणे हे कर तसेच चालू रहाण्यास हरकत नाही परंतु १९३५ च्या ॲक्टाने शेतीवरील कराखेरीज इतर सर्व तऱ्हेच्या उत्पन्नांवर कर बसविण्याचा व तो वसूल करण्याचा अधिकार मध्यवर्ती-फेडरल-सरकारकडे सोंपविलेला आहे. अर्थात्, स्थानिक स्वराज्य संस्थांना हा अधिकार राहिलेला नाही. १ जानेवारी, १९३५ च्या आधी अशा तऱ्हेचे कर बसविलेले असल्यास, फेडरल सरकार प्रांतिक स्वायत्ततेस सुरवात झाल्यानंतर ते रद्द करीपर्यंत, तसेच अंमलांत रहातील. घंदा, व्यवसाय, इत्यादींवर उत्पन्नांच्या मानाने आज स्थानिक स्वराज्य संस्था कराची आकारणी करतात, ती ह्यापुढे कायदेशीर होणार नाही. तथापि हेच तत्त्व आढमागाने अंमलांत आणता येईल. कराचा दर प्रांतीवर अवलंबून न ठेवतां इतर कोणत्या तरी प्रांतीनिदर्शक गोष्टीवर-नोकरांची संख्या, भाड्याने घेतलेली जागा इत्यादींवर तो अवलंबून ठेवला, म्हणजे झाले. ह्या प्रश्नासंबंधी उपास्थित झालेली ही अडचण दूर करण्यासाठी १९३५ च्या ॲक्टाने पार्लमेंटाकडून दुरुस्ती करून घ्यावी लागेल. तूर्त, मुंबई सरकारने आपल्या हद्दीमधील स्थानिक स्वराज्य संस्थांस येत्या १ एप्रिलपर्यंत उत्पन्नावर अगर व्यवसायावर नवीन कर न बसविण्याविषयी कळविले आहे.

फिरून यत्न करून पहा

माउंट एव्हरेस्ट हे जगातील अत्युच्च शिखर हिमालय पर्वतावर विराजमान झालेले असून त्याची उंची समुद्राच्या सपाटीपासून २९,१४१ फूट आहे. ह्या शिखरावर चढून जाण्याचे आतांपर्यंत चार प्रयत्न झाले व ते सर्व अयशस्वी ठरले. कर्नल ब्रूस ह्यांनी १९२२ साली व १९२४ साली असा दोनदा यत्न केला व २८,००० फुटांपर्यंत उंच त्यांचे साथीदार जाऊ शकले. तथापि, ह्या अपजयाने निराश होऊन हा खटाटोप बंद न पडतां माउंट एव्हरेस्ट काबीज करण्याचा फिरून एकदां १९३३ साली यत्न झाला, परंतु त्यांतहि यश आले नाही. प्रत्येक खेपेस मिळालेल्या अनुभवाचा फायदा मागाहून येणारास मिळत गेला व यंदाचे वर्षी उत्कृष्ट तयारीने एव्हरेस्ट गाठण्याची शिकस्त करण्यांत आली आणि ह्या खेपेस तरी एव्हरेस्टवरील स्वारी यशस्वी होण्याची आशा उत्पन्न झाली. मे महिन्याचा शेवटचा आठवडा व जूनचे पहिले दोन आठवडे मिळून सुमारे वीस दिवसच फक्त हे शिखर गाठण्यास सोडस्कर असतात. वायव्येकडून येणाऱ्या वाऱ्यांमुळे त्या वेळी बर्फ वितळलेले असते व मान्सूनचा पाऊस अजून सुरू व्हावयाचा असतो. यंदा, १९३३ सालाप्रमाणेच, ही अनुकूलता लाभली नाही व मि. रटलज ह्यांस परत फिरावे लागले. एव्हरेस्टच्या इतक्या समीप गेल्यानंतर, शिखर गाठून काय प्राप्ति होणार आहे, असा प्रश्न कित्येकांस सुचणे स्वाभाविक आहे, परंतु साहसी व धाडसी युरोपियन लोकांची यशाची कल्पना इतकी साथी नाही. आजवर न झालेली गोष्ट करण्यांत भूषण आहे हे तर खरेच, परंतु ती पार पाडतांना इतर अनेक नव्या कल्पना सुचतात व त्यांचा उपयोग दुसऱ्या बाबतीत होतो. शास्त्रीय शोधांचा उगम पुष्कळ वेळां अशाच तऱ्हेच्या प्रयत्नांत आढळतो. त्याचप्रमाणे, लोकांमध्ये

धाडस व साहस ह्यांचे बीज पेरले जाऊन राष्ट्रीय भावनेस योग्य व इष्ट वळणहि त्यामुळे लागते. हिंदुस्थानांतील हिमालय पर्वताचे शिखरावर आरोहण करण्यासाठी पाश्चात्यांमध्ये अहमहमिका लागावी, परंतु हिंदुस्थानांतील लोकांत त्याबद्दल जिज्ञासाहि उत्पन्न होऊं नये, ह्या प्रवृत्तीमध्येच आपल्या अतिमंद जीविताचे व औदासिन्याचे गमक आढळते. हाच गोष्ट आर्थिक व इतर व्यवसायांस लागू पडते. सुधारणा व प्रगति ह्यांची इमारत सजविण्यास जरूर तो पाया तयार करणे, हे कार्य अत्यंत महत्त्वाचे असून त्याची हयगय करून चालणार नाही. त्याची उठावणी अनेक बाजूंनी व्हावी लागेल.

‘लोकशिक्षण’

ह्या मासिकाचा मे-जूनचा जोड अंक प्रसिद्ध झाला असून त्याचे नवीन व्यवस्थेचे पहिले व प्रारंभापासूनचे सहावे वर्ष पुणे झाले आहे. मराठी भाषेत वाङ्मयविषयक, सामाजिक, राजकीय व शास्त्रीय प्रश्नांची भारदस्त चर्चा करणारे तज्ञांनी लिहिलेले लेख प्रसिद्ध करून सुशिक्षित वर्गाच्या विचारास चालना देण्याचा ह्या मासिकाचा उद्देश पुष्कळसा सफळ होत आहे ह्याबद्दल मासिकाचे संपादक, श्री. जांभेकर, ह्यांचे अभिनंदन करणे आवश्यक आहे. अशा प्रकारच्या उच्च दर्जाच्या व संस्कृतीच्या विकासास परिपोषक होणाऱ्या मासिकाच्या महत्त्वाची जाणीव महाराष्ट्रीय मध्यम स्थितीतल्या वर्गांत फारशी उत्पन्न झालेली दिसत नाही, आणि ह्यामुळे ते चालवण्याची व नियमितपणाने प्रसिद्ध करण्याची जबाबदारी किती मोठी आहे ह्याची कल्पना थोड्याच लोकांस असते. “लोकशिक्षण”च्या संपादकांनी केवळ कर्तव्यनिष्ठेने प्रेरित होऊन स्वार्थत्यागपूर्वक जी वाङ्मयाची व महाराष्ट्रीय संस्कृतीची सेवा चालवली आहे तिचे योग्य चीज होणे अगत्याचे आहे. प्रस्तुत जोड अंकांत विविध विषयांवर विद्वानांचे लेख आले आहेत, ते नेहमींप्रमाणे वाचनीय आहेत. संपादकांनी “साल अखेरचे दोन शब्द” अंकाच्या शेवटी लिहिले आहेत त्यांच्याकडे वाचकांचे सहानुभूतिपूर्ण लक्ष्य जाऊन “लोकशिक्षण” स त्याच्या सातव्या वर्षांत अधिक लोकांभ्रय मिळो असे आम्ही इच्छितो.

येथूर (जिल्हा सातारा) गांवास सर फ्रेड्रिक साइक्स शिल्ड

मुंबई सरकारने, मध्य भागांतील ग्रामसुधारणेचे कामी चांगली कामगिरी करणाऱ्या गांवाकरिता ठेवलेले सर फ्रेड्रिक साइक्स शिल्ड हे चालू वर्षी येथूर गांवास मिळाले. त्याबद्दल ता. १८-६-३६ रोजी येथूर येथे ग्रामस्थांची सभा भरून आनंद व्यक्त करण्यांत आला.

सभेत येथूरने ग्रामसुधारणेचे कामी जी प्रगति केली व हल्ली जी कामे आस्थेने सुरू आहेत त्या कामी मदत व प्रोत्साहन देणाऱ्या सर्व अधिकार्यांचे आभार मानण्यांत आले.

त्याचप्रमाणे तेथे विणकामाचा वर्ग सुरू करून विणकामाच्या दुय्यम घंदास मदत केल्याबद्दल मुंबई सरकारच्या औद्योगिक खात्याच्या डायरेक्टरांचेहि आभार मानण्यांत आले.

वरील मंडळींच्या मदतीने व विशेषतः येथूर को. सुपर-वायझिंग युनिअनच्या मदतीने येथूर येथे सुधारणा झाली, असेहि सभेने नमूद केले.

महाराष्ट्रांतील शेतकऱ्यांची आर्थिक परिस्थिति

(ले.:-श्री. लक्ष्मण महादेव देशपांडे, कऱ्हाड)

महाराष्ट्र प्रांतिक काँ. कमिटीच्या कार्यकारी मंडळानें दूरदर्शी-पणानें सन १९३५ सालीं ह्या प्रांतांतील शेतकऱ्यांच्या आर्थिक परिस्थितीची पहाणी करण्याकरितां एक कमिटी नेमली. या कमिटीनें आपला रिपोर्ट प्रसिद्ध केला आहे व त्यासंबंधीची बातमी वर्तमानपत्रांत प्रसिद्ध झाली आहे. कमिटींत साम्यवादी पक्षाचे सभासद आहेत व याच मताचा पगडा संबंध रिपोर्टांत दिसून येतो. कोणी पाहणी केली म्हणून रिपोर्ट करून सांगोत अथवा कोणी अनुभव म्हणून सांगोत, शेतकऱ्यांची स्थिति समाधानकारक नाही हें कोणीहि कबूल करील. परंतु प्रस्तुत रिपोर्टांत सावकार व कुळें, जास्त जमिन धारण करणारे शेतकरी व त्यांचीं कुळें, व खोत आणि त्यांचीं कुळें यांचेमध्यें कलह कसे पिकतील इकडे पूर्ण लक्ष दिल्याचें दिसतें. कमिटीनें आपल्या निर्णयाचा व शिफारशीचा सारांश दिला आहे. त्यांतील पहिलेच कलमांत शेतकऱ्यांचे आर्थिक व्यवहार जागतिक व्यवहाराशी संबद्ध असल्यामुळें त्यावर उपाय शोधून काढतांना आंतरराष्ट्रीय व्यवहाराचे पार्श्वभूमीचा विचार केला पाहिजे असें म्हटलें आहे. अर्थात्, पुढील सर्व सूचना वर्गकलहास प्रोत्साहन देणाऱ्या आहेत ह्यांत आश्चर्य नाही. शेतकरी सुद्धा सुस्थितीत असलेला कमिटीस पाहवत नाही. "बिन-शेतकरी वर्गाच्या व सधन शेतकरी वर्गाच्या हातीं जमीन केंद्रित होत आहे" असें कमिटी आपल्या रिपोर्टांत म्हणते, त्यावरून वरील अनुमानास बळकटी येते. शेतीच्या उत्पन्नास दर नाही हें शेतकऱ्यांच्या हल्लीच्या आपत्तीचें मुख्य कारण मुलकी अधिकारी मि. अँडरसन यांचे प्रमाणें कमिटीसहि कबूल दिसतें. पण त्या बाबीकडे फारसें लक्ष न पुरवितां कर्जावरील व्याज, संड व सारा या तीन जळवा शेतकऱ्यास लागल्या आहेत असा उल्लेख केला आहे. म्हणजे सावकार, जमीनदार व सधन शेतकरी आणि सरकार ह्या त्या तीन जळवा होत असें दाखविलें आहे. असो. कमिटीच्या रिपोर्टाचा थोडा तपशीलवार विचार करूं.

सावकाराच्या कर्जाच्या व व्याजाच्या ओझ्याखाली शेतकरी नामशेष होण्याची पाळी आली असें जें वाटतें त्यास किती वर्षे झालीं याचा उल्लेख रिपोर्टांत नाही. वस्तुस्थिति अशी आहे की, या भागांतील सावकार वर्ग सन १८७९ चा दक्षिणेंतील शेतकरी ऋणमुक्त करण्याचा कायदा (दक्षिणेंतील सावकार नाहीसे करण्याचा कायदा ?) पास झाल्यापासून कमी होत आला, तो गेल्या १०-१५ वर्षांत नामशेष झाला आहे. सातारा जिल्ह्यांत तरी अशी स्थिति आहे. यास कांहीं अपवाद असेल पण तो अपवाद वरील नियमाचे सिद्धीस कमीपणा आणीत नाही. सावकाराच्या कर्जांमुळें शेतकरी नाहीसे होतील ही साम्यवादी कल्पना, पण प्रत्यक्ष सावकार नामशेष झाला आहे. अलीकडील १०-१५ वर्षांतील व्यवहार, शेतकरीच ऋणको व शेतकरीच सावकार असे होत असतात. याचा अर्थ, जो शेतकरी जवळ दोन पैसे करतो तो दुसऱ्या शेतकऱ्यास कर्ज देतो. या कर्जाच्या रकमेवर व्याजाचा करार नसतो. ऋणको शेतकऱ्याची जमीन सावकार शेतकरी आपले कबजांत घेतो व जमिनीचें उत्पन्न व्याजांत घेणेचें असतें, आणि मूळ रकम दिली म्हणजे जमीन सोडणेचा करार असतो. अशा तऱ्हेचे व्यवहार अलीकडे सररहा होत आहेत.

कमिटीनें ठिकठिकाणीं पहाणी करून जर आपला रिपोर्ट लिहिला असता तर त्यांना हें सहज समजलें असतें. कमिटीच्या एकंदर रिपोर्टाची मदार सरकारी रिपोर्ट व बिनसकारी मंडळांनीं लिहिलेले लेख व केलेलीं भाषणें यांवर दिसते. अर्थात् कर्ज व व्याज तहकूब करावें ही कमिटीची सूचना वर सांगिलेल्या व्यवहारास कशी लागू करता येतील याचा विचार त्यांना शिवलेला दिसत नाही. नजर गहाणसताचाच व्यवहार त्यांचे नजरेसमोर दिसतो. कर्जे सर्व पाण्यांत बुडविलीं तरी ही शेतकऱ्याची स्थिति सुधारणार नाही असेंहि कमिटी नमूद करते. अशा परिस्थितीत कर्ज तहकूब केलें तरी काय उपयोग होणार हें कमिटी सांगत नाही. सावकार ही एक जळू आहे इतकेंच ऋणको शेतकऱ्याचे मनांत भरविणेचा कमिटीचा विचार दिसतो. कारण जो शेतकरी ऋणकोपणांतून मुक्त होईल त्याच्याबद्दल कमिटीस सहानुभूति नसून तो वाईटच ठरणार. अशा स्थितीत शेतकऱ्यांच्या सुस्थितीचा उपाय कमिटी सांगेल हें शक्य नाही. ही कर्जासंबंधी हकीकत झाली.

आतां संडासंबंधी विचार करूं. कारण, ही कमिटीच्या मते शेतकऱ्यांचे मागें लागणारी दुसरी जळू होय.

" बिनशेतकरी व सधन शेतकरी अशा २९ % लोकांच्या हातीं ८० % जमीन आहे व यामुळें जमिनीच्या वहिवाटीचा प्रश्न उपास्थित झाला आहे" असें कमिटी म्हणते. कांहीं लोकांच्या हातीं पुष्कळ जमीन असली म्हणजे जमिनीच्या वहिवाटीचा प्रश्न कसा उपास्थित होतो हें समजत नाही. तथापि एरव्ही " हक्क " शब्द उच्चारतांच समान हक्काशिवाय जे लोक शब्द उच्चारित नाहीत ते शेतकऱ्यांना या संडाच्या जमिनी कायम शाश्वत टिकण्याचा व विक्रीचा हक्क म्हणतात हें विशेषच होय ! ज्या संडांबद्दल कमिटी इतकी नासूष आहे ते संड किती आहेत याचा ४१५ संबंध गांवांचा तत्का कमिटीनें प्रसिद्ध करावा असें माझे त्यांना आव्हान नव्हे पण सांगणें आहे. सरकारनें आपलें तरम वाढवितांना संडाच्या रकमेचाच मोठा आधार घेतला आणि कमिटीहि सरकारचेंच अनुकरण करीत आहे. वास्तविक कमिटीनें संडाचे संबंधांत कांहीं चौकशी केली असल्याचें प्रसिद्ध झालेले हकीकतीवरून दिसत नाही. जमिनीचा सरकारी आकार म्हणजे संड नव्हे. अर्थात् त्यापेक्षां कमी संड हा तर नव्हेच नव्हे हें कबूल केलें— आणि तसें कोणीहि कबूल करतो—तर ज्यास संड असें म्हणता येईल अशी जमीन शेंकडा दहा टक्याच्या आंत सास येईल हें दोन चार गांवांच्या उदाहरणावरून सिद्ध करतां येईल. म्हणजे शेंकडा ९०जमीन बिन-संडाची असते. अशा स्थितीत संड ही शेतकऱ्यास लागलेली जळू म्हणून वर्णन करणें म्हणजे अल्पसंख्य जमीनदार व सधन शेतकरी यांचेमध्यें व त्यांचे संडकरी शेतकऱ्यांमध्ये कलह उत्पन्न करणें होय हें उघड आहे. एकाचे हक्क दुसऱ्यास देऊन टाकावे अशी कमिटीची शिफारस ! या कमिटीतील दोन गृहस्थ लेजिस्लेटिव्ह असलेले हल्लींचे सभासद आहेत व पुढील कायदेमंडळांत काँग्रेस तर्फे उमेदवार उभे करणें करतां यांचीच निवड झाली आहे. कांहीं एक चौकशी न करतां व विरुद्ध बाजूचें म्हणणेंहि न ऐकतां जे गृहस्थ एकाचे हक्क दुसऱ्यास घाबेत म्हणून बेघडक शिफारस करतात त्यांचे शिफारशीची मंडळी कायदेमंडळांत आल्यावर काय करतील याचा विचार करण्या सारखी गोष्ट आहे. कमिटीनें चौकशी केली असती तर त्यांना आढळून आलें असतें की, अशाहि थोड्या जमिनीचे कबूलार्थींतील पूर्वीचे संड प्रत्यक्ष वसूल केले जात नाहीत.

कमिटीची या पुढची पायरी म्हणजे खोती हक्क २० वर्षांचे अवघात समूह नष्ट करण्यांत यावेत, ही शिफारस होय. या संबंधांत कोणा खोताकडे कांहीं विचारपूस केली असल्यास न कळे. पण असे तीव्र उपाय जी कमिटी सुचविते त्या कमिटीच्या मनांत कोणत्याहि शेतकऱ्यांची स्थिती सुधारावी या कळकळीपेक्षां वर्ग कलह लौकर कसे सुरू होतील हीच कळकळ ज्यास्त दिसते. रशियाचें अनुकरण करून सर्वत्र बेबंदशाही पसरवी, असें क्रांति मान्य असलेले साम्यवादी म्हणत असतात. पण त्यांचा प्रचार उघड होत नाही अथवा होऊं दिला जात नाही. तथापि अशा तऱ्हेचे रिपोर्ट निवडणुकीचे वेळीं प्रसिद्ध करून बहुसंख्य लोकांचीं मते मिळविणेचा दूरदर्शीपणा कमिटीनें केला आहे. त्याचें फळ त्यांना किती मिळतें हें लौकरच दिसेल.

संयुक्तप्रांतांत बेकारीच्या निवारणाप्रीत्यर्थ सरकारी प्रयत्न सर तेजबहादुर सप्रू ह्यांच्या अध्यक्षतेखाली बेकारीवर उपाय-योजना सुचविण्याकरितां संयुक्तप्रांताच्या सरकारनें एक कमिटी नेमली होती. ह्या कमिटीनें आपला रिपोर्ट सादर केला, तेव्हां पेशाच्या सबबीवर त्यांतील शिफारसी अमलांत आणण्याचें पुढें ढकलण्याचा सरकारचा विचार होता असें दिसतें. तथापि, कायदे-मंडळानें ह्या प्रश्नाचें महत्त्व ओळखून जादा करपट्टीस अनुमति दर्शविली व त्यामुळे सप्रू कमिटीच्या सूचनांस व्यवहारक्षेत्रांत पाऊल टाकण्याचा सुयोग आला. संयुक्तप्रांत सरकारनें आतां ह्या प्रीत्यर्थ दरसाल तीन लक्ष रुपये खर्चण्याचें ठरविलें आहे. ह्या-खेरीज, सोपीव स्वात्यांमध्ये इष्ट ती सुधारणा घडवून आणण्या-साठी एक लक्ष रुपये काढून ठेवण्यांत आले आहेत. उद्योगधंद्यांचें व्यावहारिक शिक्षण, औद्योगिक योजना फलद्रूप होण्यास यंत्र-सामुग्री इ. घेण्यासाठी सहाय, शेतीची प्रत्यक्ष माहिती, बेकारांस काम मिळवून देण्याच्या बोर्डाची स्थापना, वैद्यकीय योजना, इत्यादि गोष्टीप्रीत्यर्थ पेशाच्या ह्या जादा नेमणुकीचा विनियोग होणार आहे. शैक्षणिक पद्धतीच्या पुनर्घटनेसंबंधी चौकशी व विचार चालू आहे.

सिमला

१८१५ ते १६ च्या नेपाळाच्या युद्धांत ब्रिटिश सरकारास मदत केल्याबद्दल त्यावेळचे हें खेडे पतियाळाच्या महाराजांस बक्षीस देण्यांत आलें. कॅप्टन केनेडीनें तेथें प्रथम आपलें निवासस्थान बांधलें. १८२७ सालीं लॉर्ड आमहर्स्ट ह्या व्हाइसरॉयनें सिमल्यास भेट दिली. लॉर्ड डफरिन ह्यांनीं व्हाइसरॉयाच्या दर्जास शोभेल अशी इमारत बांधून त्यांत १८८८ सालीं प्रवेश केला. ह्या इमारतीस ४० लक्ष रुपये खर्च आला. तो भरून काढण्यासाठीं १८८६ सालीं प्राप्तीवरील कर बसविण्यांत आला, असें लोक म्हणत. हिंदुस्थान सरकारचें सिमल्यावरील गियारोहण थांबविल्यास खर्चात बरीच बचत होईल, परंतु सरकारी अधिकाऱ्यांस सध्याची व्यवस्थाच ज्यास्त सोईची वाटते आणि असेंब्लीच्या सभासदांसहि ह्या काटकसरीचें महत्त्व पटत नाही असें दिसतें. असेंब्लीची एक बैठक सिमल्यास भरत असते.

बी. बी. अँड सी. आय. रेल्वे

बी. बी. अँड सी. आय. रेल्वे कंपनीस मार्च अखेर पुण्या-झालेल्या वर्षी एकूण ११ कोटी, ९४ लक्ष रुपये उत्पन्न झालें, म्हणजे त्या पूर्वीच्या सालापेक्षां सोळा लाख रुपये उत्पन्न जास्त झालें. ह्या उलट, व्यवस्थेचा खर्च एकोणीस लाखांनीं कमी होऊन तो ६ कोटी २२ लक्ष रुपयांवर आला.

धी सेंट्रल बँक ऑफ इंडिया लि०

कडून

हिंदुस्थानांतील प्रजेच्या हितासाठीं अनेक नाविन्यपूर्ण उत्कृष्ट योजना.

होम सेव्हिंग खातें

सोने विक्री खातें

५ तोळे व १० तोळे लगडी

चालू खातें

सेफ डिपॉझिट व्हॉल्ट खातें

विमा खातें

त्रैवार्षिक कॅश सर्टिफिकेट खातें

एक्झिच्यूटर आणि ट्रस्टी खातें

सविस्तर माहितीकरितां पत्रव्यवहार कराः—

स्वदेशप्रेमी लोकांनीं स्वदेशी संस्थेला उत्तेजन देणें हें त्यांचें कर्तव्य आहे. जनतेची सेवा करणें हेंच आमचें ध्येय आहे. वरील स्वदेशी संस्थे-कडून मिळणाऱ्या फायद्याचा अनुभव प्रत्येकानें घ्यावा.

सो. न. पोचखानवाला,
मॅनेजिंग डायरेक्टर.

CONFIDENCE

is a worth-while asset in business building. The success that has attained Hindusthan's efforts to serve the public has its origin in public confidence, its

YEARS OF

Efficient Management, Fair Dealings, Prompt Settlement of Claims, Liberal Terms, Enterprize, Judicious Reserves, Sound Investments, Huge Assets and Useful Service

HAS CREATED

PUBLIC CONFIDENCE

The following figures will convince you :

NEW BUSINESS

This year 1934-35

Exceeds

2 CRORES & 50 LAKHS

BONUS

PER THOUSAND PER YEAR

On Endowment Rs. 23 On Whole Life Rs. 20

HINDUSTHAN

Co-operative Insurance Society, Ltd.

(ESTD. 1907)

Branches : Bombay, Madras, Delhi, Patna, Lahore, Lucknow, Dacca.

Offices : throughout India & the East.

S. C. MAJUMDAR, N. SARKAR,
MANAGER : Bombay Branch. | General Manager.

POONA OFFICE — 180, Budhwar Peth.

सहकारी संस्थांचे संबंधांत नं. ४८ चा नवा नियम

मुंबई सरकारने सहकारी संस्थांचे बाबतीत नंबर ४८ चा एक नवीन नियम करण्याचे ठरविले आहे. त्या संबंधी पुणे मर्चंट्स को. बँकेचे चेअरमन, श्री. नि. ना. क्षीरसागर, लिहितात:—

“कांहीं पतपेढ्यांचे कामकाज सुव्यवस्थितपणे चालले नसेल तर त्या संस्थांची सुधारणा करण्यासाठी उपाययोजना आंतणे भाग पडत असले तरी त्यांच्या सभासदांचे न्याय्य व कायदेशीर हक्क कायम ठेवूनच सुधारणा घडवून आणली पाहिजे. नवीन होणारा नियम ह्या तत्वावर आक्रमण करणारा असा होणार आहे व सहकारी चळवळीतील एकादा कार्यकर्ता सरकारचे रोषास पात्र झाल्यास त्यास ह्या चळवळीतून दूर करण्याचा अधिकार ह्या नियमाने सरकार घेऊं पहात आहे. सहकारी चळवळ ऊर्जितावस्थेस येण्यास, त्यासाठी निर्वेतन काम करणाऱ्या कार्यकर्त्यांचेच परिश्रम कारणीभूत झालेले आहेत, परंतु सहकारी खाते व ही कार्यकर्ता माणसे ह्यांचा मिलाफ होत नाही. एकाद्या संस्थेची पंच कमिटी योग्य तऱ्हेने काम करीत नसल्यास तिची सुधारणा करण्यासाठी कमिटी अगर सभासदच काढण्याची जरूरी नाही. संस्थेची सुधारणा इतर मार्गांनी करता येण्याजोगी आहे. १९३४ साली रजिस्ट्रार ह्यांनी पंच कमिटीत सरकारतर्फे एक सभासद असावा; सोसायट्यांचे सेक्रेटरीस अगर मॅनेजरास काढण्याचा सरकारास अधिकार असावा, इत्यादि सूचना केल्या होत्या; परंतु सहकारी संस्थांच्या विरोधामुळे त्यांचे कांहीं चालले नाही. पुणे जिल्हा को-ऑपरेटिव्ह इन्स्टिट्यूटने एक सर्व्युलर काढून प्रस्तुत प्रश्नावर मते मागविली आहेत. पुणे जिल्ह्यातील सर्व सहकारी संस्था नव्या नियमास विरोध करतील, ह्यांत शंका नाही. येथील सर्व संस्थांनी जाहीर रीतीने नापसंती व्यक्त करावी.”

अहमदाबाद येथील व्यवसायविषयक कॉलेजे

अहमदाबाद येथील व्यापारी कॉलेजास सरकारची मान्यता मिळाली असून ता. २१ जून रोजी त्यांचे उद्घाटन सर पुरुषोत्तमदास ठाकुरदास ह्यांचे हस्ते झाले. पुणे येथील एका संस्थेने पुण्यामध्ये व्यापारी कॉलेज काढण्याबाबत केलेल्या अर्जाचे भिजत घोंगडे मुंबई विश्वविद्यालयांत अजून पडले आहे असे दिसते. गुजराथेत असल्या कामास पैशाचा भरपूर पाठिंबा असल्याने नवीन संस्था काढण्याचे कार्य तिकडे सुकर होतें. अहमदाबाद येथे एक इंजिनियरिंग कॉलेज स्थापन करण्याचे प्रयत्न चालू असून, त्याप्रीत्यर्थ शेठ कस्तुरभाई लालभाई ह्यांनी पंधरा लक्ष रुपयांची देणगी दिली आहे.

खेडेगांवांतील परिस्थिति व शहरांतले कार्यकर्ते

बंगलोर येथील महिला सेवा समाजापुढे भाषण करतांना श्री. वल्लभभाई पटेल म्हणाले:—

“हिंदुस्थानाचे केंद्र म्हणजे खेडेगांव. तेथील रहाणी सुधारल्या-खेरीज हिंदुस्थानाची आर्थिक, राजकीय अगर सामाजिक प्रगति होणे अशक्य आहे. शहरी वातावरणांत वाढलेल्या स्त्रियांस खेडेगांवांतील परिस्थितीशी समरस होऊन तेथे कार्य करता येणे कठिण आहे. सुखाची लालसा वाढविणारे वातावरण खेडेगांवांत उत्पन्न करून तेथील समाधानी व शांत वातावरण दुखविण्याने हानि मात्र होईल. शहरांतून रहाणीचे मान वाढविण्याचा सपाटा चालू असतांना खेडेगांवांतील लोकांस दोन वेळां पोटभर अन्नहि मिळत नाही, ही परिस्थिति अत्यंत करुणास्पद आहे.”

एशियन पॉलिसी

म्हणजेच

आयुर्विम्याच्या निरनिराळ्या सर्वांस
सोयीस्कर योजना.

महाराष्ट्रांत ठिकठिकाणीं एजंट नेमावयाचे आहेत

धी एशियन अँशुरन्स कंपनी, लिमिटेड

एशियन बिल्डिंग : मुंबई नं. १

Dawn of India's Insurance field-
workers' Training Institute.
Poona.

The training course will commence by
the 1st of July 1936.

Applications are invited from Matriculates
for admission to the Training Institute.
Candidates who join the Institute are also
coached up for Advocate's examination.

Apply for Prospectus to:—

99, Laxmi Road, } D. V. Atre,
POONA. } B. A. (Hons.); LL. B.
Principal.

WANTED.

Influential and hard-working Agents At
Ahmednagar, Dhulia, Kolhapur, Nasik and
Poona for Sun Life Assurance Company of
Canada on liberal terms. Apply:—

The Manager,
Sun Life Assurance Company of Canada,
Hornby Road, Fort, BOMBAY.

मोटारींच्या नव्या कारखान्याची पूर्वतयारी

मुंबई येथे लवकरच स्थापन होणार असलेल्या मोटारींच्या कारखान्यामध्ये सुरवातीस फक्त दोन तऱ्हेच्या मोटारींच बनविण्यांत यावयाच्या आहेत. अमेरिका अगर युरोप यामधील एकाद्या मोटारीचे मोठ्या कारखान्याशी करार करून त्याचें सहकार्य मिळविण्याची सटपट चालू आहे. नियोजित कारखान्यास इमारती, यंत्रसामुग्री इत्यादींसाठी ९० लक्ष रुपये लागतील व ६० लक्ष रुपयांचें खेळतें भांडवल लागेल. हे दीड कोटी रुपये उभारण्यासाठी संयुक्त भांडवलाची मंडळी स्थापन करण्यांत येईल. तिच्या भागांची किंमत खालीलप्रमाणे असेल:-

भाग	प्रत्येकी किंमत	एकूण रकम
	रु.	रु.
१०,००,०००	१०	१०० लक्ष
४०,०००	१००	४० ,,
१,०००	१,०००	१० ,,

नियोजित मंडळीच्या मेमोरँडममध्ये, हिंदुस्थान सरकार ह्या कारखान्यास कोणत्या रीतीने मदत करू शकेल, हें सांगितलें आहे. सध्याची मोटारींच्या आयातीवरील जकात वाढवून नवी 'संरक्षक जकात' बसवावी आणि सरकारी खात्यांस लागणाऱ्या गाढ्या सरकारने ह्या कारखान्याकडून घ्याव्या, अशी मंडळीची अपेक्षा आहे. रेल्वेच्या दरांत सवलत मिळावी व कारखान्यासाठी परदेशांतून आणावयाच्या मालावरील जकातींत सूट मिळावी, अशीहि मंडळीची मागणी आहे.

विजेच्या सामानाची वाढती आयात

हिंदुस्थानातील कित्येक मोठ्या शहरांत विजेच्या दिव्यांनी प्रवेश केला आहे व विद्युत्शक्ति उत्पन्न करण्याच्या कित्येक योजना अंमलांत येत आहेत. ह्या कारणाने, विजेच्या यंत्रसामुग्रीची व इतर मालाची आयात वाढत आहे. १९३४-३५ मध्ये हिंदुस्थानांत २ कोटी ८१ लक्ष रुपये किंमतीचा विजेचा माल उतरला होता; गेल्या वर्षी हा आंकडा ३ कोटी, ८ लाखांवर गेला. कांहीं महत्त्वाच्या बाबींसंबंधांतले आंकडे येथे दिले आहेत:-

विजेच्या मालाची आयात

	१९३४-३५ (लक्ष रु.)	१९३५-३६ (लक्ष रु.)
विजेच्या तारा	८७	९३
पंसे	२५	३२
तारेची व टेलिफोनची यंत्रसामुग्री	१५	१८
दिवे	२६	३०
बॅटऱ्या	१५	२०
इतर	३९	३५

विजेच्या यंत्रांची आयातहि अहवालाचे साली १९३४-३५ च्या मानाने ३७ लक्ष रुपयांनी वाढून ती २ कोटी ५ लक्ष झाली.

तीस लक्ष नवी घरे

गेल्या पंधरा वर्षांत ग्रेट ब्रिटनमध्ये तीस लक्ष नवी घरे बांधण्यांत आली. त्यांपैकी सुमारे १,३०० कोटी रुपये किंमतीचीं सतरा लक्ष घरे कुटुंबांच्या रहाण्याच्या सोयीसाठी खरेदी केली गेली.

P. W. D. Ahmednagar Division.

Sealed tenders are invited for the supply of Petty Stores, teakwood and kerosene oil for 12 months from 1st July 1936. Tenders accompanied by chalan for payment of earnest money in cash in any Government Treasury at Rs. 75/- for Petty Stores and Rs. 25/- for teakwood and kerosene oil should be addressed to the Executive Engineer, Ahmednagar Division, Ahmednagar and delivered at his Office up to 3 p. m. on 1-7-1936 (Wednesday). Tender forms together with conditions of contract will be available at the office of the undersigned on payment of Rs. 3/- for Petty Stores and Re. 1/- each for others during office hours. No tender copies will be sent by V. P. P. Tenderers should furnish solvency certificate to the extent of above Rs. 15000/- for (1) and Rs. 5000/- for (2 & 3).

The Executive Engineer reserves the right to accept any tender without assigning reason.

(Sd.) N. B. GADRE,

Executive Engineer,
Ahmednagar Division.

13-6-36.

Government Commercial Diploma

The S. P. MANDAL'S SCHOOL OF COMMERCE, Poona, will reopen on the 22nd June 1936 to coach Students for the above Diploma. Admission fee Rs. 5. Annual tuition fee Rs. 80. Scholarships and free and half-free studentships available to deserving students. Admission upto 4th July 1936. For free prospectus apply to the Superintendent.

N. G. NABALKAR,
Superintendent.

The Willingdon College, Sangli.

Reopened on the 20th June, 1936. Tuition fees per student per term are Rs. 60, and hostel rent Rs. 12 for a double and Rs. 15 for a single room. Messing charges come to about Rs. 12 per month. Cheapness, efficiency and healthy surroundings are special features of the College. Freshships and scholarships are granted to deserving students.

D. G. KARVE,
Principal.

K. K. & Co.

Photographic Dealers
POONA.

S. B. JOSHI & Co.

ENGINEERS & CONTRACTORS

41 A, Bruce Street, Bombay | 716 Sadashiv Peth, Poona City

Camp Education Society's SECONDARY TRAINING DEPARTMENT

Prin.—P. K. ATRE

Is allowed by the Educational Department to train teachers and private pupils for the S. T. C. Examination. Term begins from June 15. Fees Rs. 85/- for the year. Apply for prospectus to the Principal.

The House for Quality goods at most reasonable prices.

K. M. BELSARE & Co.,

PLAIN & DECORATIVE FURNITURE

FOR

Home, School, College, Office etc. in

WOOD & IRON

Sadashiv, POONA 2

दि बँक ऑफ महाराष्ट्र, लि.

लक्ष्मीरोड, पुणे

तारेचा पत्ता : MAHABANK : फोन नं. ५७२

अधिकृत भांडवल : : : १०,००,०००

विक्रीस काढलेले भांडवल : ५,००,०००

दर शेअरची किं. : रु. ५०

चालू ठेवी द. द. शेंकडा १॥ टक्के व्याजाने स्वीकारल्या जातात.

सेव्हिंग बँक ठेवीवर चेक स्वीकारून द. द. २॥ टक्के व्याज दिले जाते.

मुदतीच्या ठेवी तीन महिन्यांपासून पांच वर्षांपर्यंत स्वीकारल्या जातात. व्याजाच्या दराबद्दल बँकेकडे चौकशी करावी.

कर्जे, सोने, चांदी, माल, सरकारी कर्जरोखे किंवा व्यक्तिशः पत्तीवर रकमा दिल्या जातात.

कॅशक्रेडिट अगर ओव्हर ड्राफ्ट सांवरहि कर्जे दिली जातात.

चेक, बिले, ड्राफ्ट, हुंड्या, पेन्शन, बिले वगैरे वसूल करून दिली जातात.

कर्जरोख्यांची सरेदीविक्री त्यांवरील व्याज जमा करणे ही कामे केली जातात.

या बँकेवर सातेदाराने काढलेले चेक, सेंट्रल बँक, मुंबई कमिशनशिवाय वसूल करून देते. सात्यांत भरलेले मुंबई बँकांवरील चेक कमिशनशिवाय वसूल केले जातात.

शेअर सरेदीबद्दल व व्यवहाराच्या नियमांबद्दल बँकेकडे चौकशी करावी.

एम्. व्ही. गोखले,
मॅनेजर.

निवडक बाजारभाव

सरकारी कर्जरोखे

बँक रेट (२८ नोव्हेंबर १९३५ पासून)	३%
५% (१९४०-४३)	११०-१३
५% करमाफ लोन (१९४५-५५)	१२०-११
५% (१९३९-४४) लोन	१०८-७
४३% लांब मुदत (१९५५-६०)	११९-६
४% १९६०-७०	११५-२
३३% विनमुदत	९८-१३
३३% १९४७-५०	१०६-१५
४% १९४३	११०-११
२३% १९४८-५२	१००-५

निमसरकारी रोखे

४% पोर्ट ट्रस्ट (बिगर गॅरंटी व लांब मुदत)	१०९-८
४% पोर्ट ट्रस्ट (गॅरंटी व तीन महिन्यांच्या नोटिशीने परत फेड)	१०७-१२
४% मुंबई म्युनिसिपल (लांब मुदत)	१०८-८
४% मुंबई सिटी इंप्रूव्हमेंट ट्रस्ट बॉण्ड (७०वर्षे मुदत)	१०८-८
४% म्हैसूर कर्ज (१९५३-६३)	११०-१२
५% म्हैसूर (१९५५)	१२३-०

मंडळ्यांचे भाग

बँका

बँक ऑफ इंडिया (भाग १०० चा, पैकी ५० रु. भरले व १०% डिव्हिडंड)	१३०-०
बँक ऑफ बडोदा (१०० पैकी ५० रु. भरले व १०% डिव्हिडंड)	११३-०
सेंट्रल बँक ऑफ इंडिया (५० पैकी २५ रु. भरले व ६% डिव्हि.)	३३-१४
इंपीरिअल बँक (५०० रु., १२% डिव्हि.)	११६७-८
रिझर्व्ह बँक (१०० रु.)	१३०-१२

रेल्वेज

दौंड-बारामती (१०० रु. चा भाग, डिव्हि. ५%)	१०१-१२
पाचोरा-जामनेर (१०० रु. चा भाग, डिव्हि. ६%)	९६-०
अहमदाबाद-प्रांतज (५०० रु. चा भाग, डिव्हि. ९३%)	९०२-८

वाज

वाँचे ट्रॅम्वे (ऑर्टि. भाग ५० रु. डिव्हि. १३%)	१५९-११
कराची (१०० रु. चा भाग, डिव्हि. ९%)	२३०-०
पुणे इलेक्ट्रिक (१०० रु. चा भाग, डिव्हि. ९%)	२२५-०
टाटा पॉवर (१,००० रु. ऑर्टि, डिव्हि. ५३%)	१६३३-१२
टाटा पॉवर (१,००० रु. प्रेफरन्स, डिव्हि. ७३%)	१५५६-४

इतर

टाटा आयर्न (१५० रु. प. प्रेफरन्स डिव्हि. ६%)	१८५-१०
टाटा आयर्न (१०० रु. ड. प्रेफरन्स, २२ रु. ८ आ.)	१५६-८
टाटा आयर्न (७५ रु. ऑर्टि.)	१८०-०
टाटा आयर्न (३० रु. डिफर्ड)	७११-४

माधव सोमण ब्रदर्स

आम्हीं स्वतः तयार केलेली लुगडी व इतर पेठांचा
खात्रीचा माल गि-हाइकांस विकतो.

हजूरपागेसमोर, पुणे २.

श्री माणकेश एजन्सी

शहापूर लुगडी, जरीची व टोपपदरी, अंगास रंग न
लागणारी मिळतात.

तसेच, इरकल, संनायत वगैरे पेठेचा गॅरंटीड माल
मिळतो.

मंडई रस्ता, शनीचा पार, पुणे.

पुणे येथील सर्वांत जुनी व वेळेवर कामे करणारी

टेलरिंग फर्म

पाटसकर,
D.M.T.O.A.
(London.)

पाटसकर आणि कंपनी

४८ निहाल पेठ, पुणे शहर.

सर्व प्रकारचे देशी व विलायती कापडाचे व
तयार कपड्यांचे व्यापारी
आमचेकडे—स्त्रिया, पुरुष व मुले यांचे सर्व प्रकारचे फॅशनेबल
कपडे ऑर्डरप्रमाणे नेमिलेल्या वेळी तयार करून मिळतील. घरी
येऊन मेझरमेंट घेतले जाईल व कपडे घरपोच मिळतील.

For All Medicinal Requisites

— TRY —

N. MAHADEV & Co.

DISPENSING CHEMISTS
AND
DRUGGISTS

City Post Office Corner, POONA 2.

दि डेक्कन पेपर मिल्स कंपनी, लिमिटेड.

रे पेपर मिल, मुंबवा, पुणे पदमजी पेपर मिल, मुंबई.

पूर्वी आम्हांस लागणारा सर्व कागद आम्ही आपल्या देशांतच तयार करित होतो, आणि
महाराष्ट्रातील कागदाचा घंदा सुप्रसिद्ध होता.

सध्यांच्या यांत्रिक युगांत, कागदाचे प्रकार आणि त्यांस असलेली मागणी विलक्षण वाढली असता
आम्हीं पूर्ण स्वदेशी कागदच कां वापरून नये आणि आम्हांस सर्व स्वदेशी कागद कां पुरवतां येऊं नये!

ह्या प्रश्नांस, दि डेक्कन पेपर मिल्स कंपनीने, अनेक प्रकारांचा व प्रतींचा कागद आपल्या

कार्यक्षम कारखान्यांत तयार करून समाधानकारक उत्तर दिले आहे.

तुम्हास कसलाहि कागद पाहिजे असो, त्यासंबंधाने खालील पत्त्यावर

चौकशी करून तो कागद घ्या.

८१५-१६ भवानी पेठ, पुणे.

अहमदाबाद हाऊस, बॅलर्ड एस्टेट, मुंबई.

“ दुसरें मूल्यमापन जाहीर झालें ”

स्थापनेपासूनच भागीदारांना ६ टक्के फायदा व विमेदारांस वाढता नफा वांटून
जुन्या व स्थिर झालेल्या कंपन्यांस कठीण असें अपूर्व यश संपादन केलेली

पहिलीच महाराष्ट्रीय विमा कंपनी:-

कॉमनवेलथ विमा कंपनी लि., पुणे.

अध्यक्ष-श्री. न. चि. केळकर, संचालक, केसरी

हयातीतील विम्यास } दुसऱ्या मूल्यमापनांत वांटलेला { हयातीनंतर विम्यास

३७॥ रु. } दर हजारी त्रैवार्षिक नफा { ४५ रु.

जास्त माहितीकरितां समक्ष भेटा अगर लिहा.

मॅनेजिंग एजन्ट्स.

“ अर्थ ” ग्रन्थमाला

व्यापार, उद्योगधंदे, शेती, सह-
कार, बँकिंग इत्यादि विषयांवरील
सोपी व व्यावहारिक उपयुक्ततेची
पुस्तके.

१ बँका आणि त्यांचे व्यवहार

२ रिझर्व्ह बँक

३ व्यापारी उलाढाली.

वरील प्रत्येक पुस्तक लोकप्रिय
झाले आहे.

किं. १ रु. (ट. स. निराळा)

व्यवस्थापक, ‘अर्थ’ ग्रन्थमाला,
पुणे २.